

VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS KOMISIJOS NUTARIMAS

DĖL PRIVALOMOSIOS SKYRYBOS TAISYKLIŲ

2006 m. rugsėjo 28 d. Nr. N-2 (103)
Vilnius

Valstybinė lietuvių kalbos komisija nutaria:

Patvirtinti Privalomosios skyrybos taisykles (pridedama).

KOMISIJOS PIRMININKĖ IRENA SMETONIENĖ

PATVIRTINTA
Valstybinės lietuvių kalbos komisijos
2006 m. rugsėjo 28 d. nutarimu Nr. N-2 (103)

PRIVALOMOSIOS SKYRYBOS TAISYKLĖS

I. BENDROJI DALIS

1. Privalomosios skyrybos taisyklės nustato privalomą sakinio dalių arba sudėtinių sakinių dėmenų atskyrimą ar išskyrimą, teksto skyrybą, taip pat svarbiausius neskyrimo atvejus (jie teikiami pastabomis).

Skyrimo taisyklės išdėstytos pagal sakinio sandarą, sakinio dalis ir kitus sintaksinius požymius, skyrimas grindžiamas taip pat pirmiausia sintaksiniais požymiais.

Jei galima skirti keliais ženklais, jie arba vardijami apytikrio dažnumo tvarka, arba rečiau vartojamas skyrybos ženklas nurodomas skliaustuose. Bet kuris iš ženklų vartojimo variantų laikomas taisyklingu.

Šiose taisyklėse nenurodytais atvejais skyrybos ženklai neprivalomi.

2. Lietuvių kalboje vartojami skyrybos ženklai: taškas (.), kablelis (,), kabliataškis (;), dvitaškis (:), brūkšnys (–), klausukas (?), šauktukas (!), daugtaškis (...), skliaustai: atidaromasis ((), uždaromasis ()); kabutės: atidaromosios („), uždaromosios (”).

II. SAKINIO SKYRYBA

3. VIENARŪŠĖS SAKINIO DALYS

3.1. Vienarūšės išvardijamosios sakinio dalys be jungtukų yra atskiriamos kableliais, pvz.:

Meilė, širdgėla, neviltis geso pamažu. Pievoje žydėjo raudonos, geltonos, žydros gėlės. Diena išaušo nešalta, apsiniaukusi, darganota. Stalčiuje, ant lango, ant žemės ieškojo užrašų knygelės, bet niekur nerado. Juk jau niekada nebestovės klasės akivaizdoje, nebežiūrės į šituos dėkingus vaikus, nebeskės jų alkanose akyse.

Pastabos:

1. Nevienarūšės sakinio dalys neskiriamos, pvz.:

Teta atvažiavo vėly vakarą traukiniu. Ryte prie pat miško aptikome briedžių kautynių aikštelę.

2. Vientisas momento ar laiko, erdvės, svorio ir pan. kiekio nusakymas atitinkamais matų vienetais rašomas neskiriant, pvz.:

Pirmas požeminis smūgis buvo užfiksuotas dešimtą valandą 25 minutės 35 sekundės. Jie lede išbuvo šešiasdešimt tris valandas trisdešimt vieną minutę dvidešimt vieną sekundę. Ant rankų jis nuejo keturis kilometrus aštuonis šimtus dvidešimt penkis metrus septyniasdešimt penkis centimetrus. Per savaitę mokiniai sunėšė toną tris šimtus kilogramų penkis šimtus gramų perdirbamų atliekų.

3. Kilmininkais nusakyta vieta ar laikas rašomi neskiriant, pvz.:

Jis gimė Lazdijų rajono Kapčiamiesčio valsčiaus Babrų kaime. Susitikimas įvyko 1947 metų balandžio 15 dienos pavakarę.

3.2. Vienarūšės sakinio dalys be jungtukų, susijusios priešinio santykiais, atskiriamos brūkšniais arba kableliais, pvz.:

Jis bus ne kunigas – daktaras ar inžinierius. Ne šiandien – rytoj dabartiniai septyniolikmečiai ims tvarkyti valstybės reikalus. Jis bus daktaras ar inžinierius, ne kunigas.

3.3. Vienarūšės sakinio dalys, sujungtos jungtukais ar kitais jungiamaisiais žodžiais: a) pavieniais **o, bet, tačiau, tik(tai)**, b) poriniais **nors (ir) ... bet, kad ir ... bet, jei(gu) ne ... tai, ne tiek ... kiek, ne tik ... bet ir, kaip ... taip (ir)** ir kt., c) kartojamaisiais **ir ... ir, ar ... ar, arba ... arba, nei ... nei, čia ... čia, tai ... tai, tiek ... tiek** ir kt., yra atskiriamos kableliais, pvz.:

a) *Visi įvykiai prasideda viduje, o ne išorėje. Slopinti tylą apgaubė Šilėnų kaimą po tos giedros, bet neramios pavasario dienos. Duobienė krūptelėjo, tačiau neatsisuko kalbančiųjų pusėn. Baltaragis aiškiai girdėjo tą kalbą, tik negalėjo nieko suprasti. Mergaitė nekalbėjo, tiktai šniurkščiojo ir trynė akis.*

b) *Krosnis nors dar nauja, bet jau suskilusi. Raitelių būrys prijėjo nors ir miškingus, bet tankiai gyvenamus plotus. Iš paliegiusio bernioko jis pasidarė kad ir laibas, bet tiesus ir aukštas vaikiną. Jei ne kunigas, tai daktaras ar inžinierius iš jo išeisys. Tačiau ne tiek man rūpėdavo arkliai, kiek vasaros nakties burtai. Ne tik rytais, bet ir vakarais užbėgdavo, šviežio pieno užnešdavo. Kaip vakar, taip ir šiandien lijo visą dieną. Šmukštaras buvo ne tik astronomas, bet ir biologas ir labai mėgo gamtą.*

c) *Bėgo vasara gėlėta ir laukais, ir šilu. Kitą savaitę dirbsime ar pas jį, ar pas jo brolių. Paprastai jie žvejodavo arba ramiose upėse, arba ežeruose. Juk nei veido šviesa, nei plaukų vešlumu, nei ūgiu ne viena man neprilygo. Čia šunį paglostys, čia arklių delnu patapšnos, čia peniukšliui meitėliui paausį pakasys. Stebėjimo objektyvas fiksuoja daiktus tai iš apačios, tai iš viršaus. Darbo būdavo daug tiek vienu metų pabaigoje, tiek kitų pradžioje.*

Pastaba. Nekartojamaisiais sujungiamaisiais jungtukais **ir, bei, ar, arba, nei** sujungtos vienaarūšės sakinio dalys neatskiriamos, pvz.:

Dieną jis sėdėdavo prie gatvės kampo ir taisydavo kurpes. Uždrausta į šalį įvežti visų rūšių gyvulius ir paukščius bei jų mėsos gaminius. Stovėdavo it įbestas netikėčiausiose vietose, iki išspręsdavo klausimą ar apmąstydavo dalyką iki galo. Kontrolės darbų išlaidas sumoka inspektuojama įmonė arba fiziniai asmenys. Ypatingos laimės nei didelių turtų jis neturėjo.

4. AIŠKINAMOSIOS SAKINIO DALYS

4.1. Aiškinamoji sakinio dalis su jungiamaisiais žodžiais ypač, kaip ir, būtent, tai yra ir pan. yra išskiriama kableliais, pvz.:

Kieme, ypač palei tvorą, nuo vėjo šiureno nukritę lapai. Galutinis žmogaus pašaukimas yra tikrai vienas, būtent dieviškasis. Tupinėti po namus, tai yra palesinti vištas, apsitvarkyti kieme, paruošti pietus, jai dar užteko sveikatos. Po vidų, kaip ir po lauką, bėgiojo vaikai.

Kablelis rašomas ir po jungiamąją paskirtį turinčio įterpinio, pvz.: Kai kuriose miško vietose, pavyzdžiui, eglynuose, buvo pažliugę.

4.2. Kelios aiškinamosios sakinio dalys, neturinčios jungiamojo žodžio ir einančios po apibendrinamojo žodžio, yra išskiriamos dvitaškiu ir kableliu (ar brūkšniu) arba brūkšniais, pvz.:

Žmonių: vyrų, moterų ir paauglių, prigužėjo pilna Blažio gryčia. Pasakyk tą patį visiems: mokytojui, kaimynams, mano draugams, ir sužinosi, ką jie apie tave galvoja. Dieną naktį tie arkliai jam iš galvos neišėjo: lakstė jo mintyse, žvengė jo ausyse, dieną ir naktį prisisapnuodavo. Viena tokių bėglių šeima: vyras, žmona ir dvi mažametės dukros – jau dvi savaites gyvena Telksnio sodyboje.

Iš tolimųjų kraštų grįžta šalčio tremtiniai – laukinės žąsys, antys, gulbės – ir suka lizdus. Pakalbėti apie šį bei tą – šiek tiek apie rezultatus, apie perspektyvas, apie kolektyvo narių santykius ar panašiai – jis galėtų ir be jokio pasirengimo.

4.3. Po vienaarūšių sakinio dalių prieš apibendrinamąjį žodį (**visi, viskas, visa (tai), visur, visada** ir pan.) rašomas brūkšnys, pvz.:

Gimines, kaimynus, draugus, šiaip pažįstamus – visus suvadino paminėti gražios sukakties. Rūgštu ir saldu, gera ir bloga, maža ir daug – viskas šiame pirmavaizdyje yra tas pat. Jo pasėlius, gyvulius, padargus ar pastatus – visa tai bet kada galėjo sunaikinti nelaimės. Tuos pačius žodžius ji šiandien rašė ant sienų, tvoros, ant turėklų, sąsiuvinių aplankalų, palangių – visur, kur tik įmanoma rašyti.

5. PAŽYMINIAI

5.1. Išplėstinis derinamasis pažymynys po pažymimojo žodžio išskiriamas kableliais, pvz.:

Stalų, išrikiuotų palei sieną, turėjo pakakti visiems. Jis turėjo skrynelę, pilną prekių. Nelegalius reklaminius įrenginius, pastatytus be leidimo, išmontavo bendrovės darbininkai.

Pastabos:

1. Prieš pažymimajį žodį einantis derinamasis pažyminys neskiriamas (išskyrus 5.5 punkte nurodytus atvejus), pvz.:

Išrikiuotų palei sieną stalų turėjo pakakti visiems. Prieš akis plytėjo storu sniego sluoksniu apkloti laukai. Blyškiai geltona saulė iš lėto slėpėsi už horizonto linijos.

2. Neskiriamas po pažymimojo žodžio einantis nederinamasis pažyminys, išreikštas prielinksnine konstrukcija, įnagininku, padalyvine žodžių grupe arba prasidedantis žodžiais tema, antrašte, pavadinimu, pvz.:

Jis žiūrėjo į medžius be lapų ir galvojo apie vasaros žalumą. Pasirodė kareiviai žaliomis beretėmis. Gerai buvo įvertinti mokytojų nuopelnai auklėjant jaunąją kartą. Klasėje vyko diskusija tema „Kaip būti savarankiškam“. Straipsnis antrašte „Miesto jubiliejų pasitinkant“ buvo išspausdintas pirmame puslapyje. Yra dešimt kaimų pavadinimu Paberžė.

5.2. Du ar daugiau neišplėstų ir (ar) išplėstų derinamųjų ar nederinamųjų pažyminių, einančių kartu su derinamaisiais, po pažymimojo žodžio yra išskiriami kableliais (arba brūkšniais), pvz.:

Suolai, pajuodę, nešvarūs,ėjo pagal sienas, o viduryje stovėjo didelis stalias. Ir Ona, didelė, stambi, kaulėta, išėjo glėbiu malkų nešina. Praslinko kovas – šaltas, snieguotas. Baigia sudilti birželis, kontrastingas, kartais karštas ir gerokai drėgnas. Ankstyvo rudens vakarais, giedrais, be vėjo, pasigirdavo vasarą primenantis žiogų čirpesys. Į vidų įėjo nepažįstamas vyras, nedidelio ūgio, gunktelėjęs, ir tyliai pasisveikino. Atėjo liepa – šilta, be didesnių vėjų, su retais lietumis – ir atnešė visiems ramybę.

5.3. Po pažymimojo žodžio einantis išplėstas priedėlis be jungiamojo žodžio yra išskiriamas kableliais, pvz.:

Pirmas atėjo Jonas Augutis, Povilo sūnus. Bet mano tėvas, karštas žmogus, paliepė užpykęs išmesti jį pro duris. Niekas nesitikėjo, kad Arūnas, tas visų pajuokiamas ir stumdomas Arūnas, pasielgs taip garbingai.

Pastaba. Prieš pažymimajį žodį einantis priedėlis neskiriamas (išskyrus 5.5 punkte nurodytus atvejus), pvz.:

Mūsų kaimynas Stanislovas kruopščiai prižiūrėjo visus aplink namą augančius medelius.

5.4. Priedėliai su jungiamąją paskirtį turinčiais žodžiais **ypač, arba, vadinamasis, labiausiai, daugiausia, dažniausiai, greičiausiai, kaip antai (kaip ta pačia reikšme), tai yra, būtent, pavyzdžiui, bent** ir kt. išskiriami kableliais, pvz.:

Toliau bus plėtojama socialinės priežiūros, ypač globos ir rūpybos, sistema. Bet prieš tai jų vaidila, arba burtininkas, kiekvieno valgio gabaliuką meta po stalu. Senoji oda, vadinamoji žalčio išnara, pasilieka prie medžio. Kažkas, greičiausiai Didžkuvienė, įėjo iš gretimo kambarėlio. Kai kurie gyvuliai, kaip antai šuo, tiesiog stebina savo prierašumu. Didesni vaikai, kaip Valius iš antros laiptinės, lipdavo net ant stogo. Kita vertus, subjektinės teisės, tai yra savininko teisės valdyti turtą, juo naudotis ir disponuoti, gali būti pažeistos. Tik vienas klausytojas, būtent Vincas, pasiliko salėje.

Kablelis rašomas ir po jungiamąją paskirtį turinčio įterpinio, pvz.: *Kurie ne kurie paukščiai, pavyzdžiui, balandžiai, žmogui iš dalies naudingi. Kai kurie paukščiai, sakykime, juodvarniai, perėti pradeda dar sniegui nenutirpus.*

5.5. Išplėstas pažyminy ar priedėlis arba du ar daugiau neišplėstų pažyminių ar priedėlių, einančių prieš įvardžiu išreikštą pažymimąjį žodį, yra išskiriami kableliais, pvz.:

Atlaidus kitų silpnybėms, jis buvo griežtas ir reiklus sau. Juodais garbanotais plaukais, švitriomis rudomis akimis, ji atrodė kaip čigonė. Nagingas kalvis, jis niekada nelikdavo be uždarbio. Aukštas ir žilas, jis buvo panašus į senovės krivį. Stipruolis, vikruolis, jis per fizinio lavinimo pamokas mokytojo buvo tik giriamas.

6. ĮTERPINIAI IR ĮSPRAUDAI

6.1. Įterpinys išskiriamas kableliais, rečiau – brūkšniais, pvz.:

Laimė, nė vieno žmogaus tarpdury nebuvo, nes visus, matyt, sutraukė į vidų kalbėtojas, kurio kiekvienas žodis buvo girdėti net lauke. Kol jaunas esi, rodos, lyg ir nesvarbu tėviškė. Aš, deja, į konferenciją negalėsiu atvykti. O mūsų daktaras dabar Seimo narys, beje. Krikštatėvis, tik pamanyk, kumeliuką dovanojo. Per gerai, sakau gi, manai apie kaimynus.

Kaip jau minėta, Milkus naudojosi Brodovskio žodynu. Aš, nelaimės draugai, žemiau už vištas netūpia, nors su ereliais, tiesą pasakius, niekuomet nebuvau iškilęs. Galima surasti aibę priežasčių, tačiau, mano pastebėjimu, viena iš tokių priežasčių yra paviršutiniškas požiūris į buvusią santvarką.

Be kelių smalsautojų, įvykio vietoje greitai nieko nebeliko. Išskyrus į parodą išvykusį ūkio ministrą, kiti Vyriausybės nariai posėdyje dalyvavo.

Vienur žodžio iš burnos negalėjai ištraukti, o kitur – atvirksčiai – žmonės mus sutikdavo išskėstomis rankomis. Tai – deja – buvo tiesa. Iš mūsų nėra – tikėkite – nė vieno, kuris linkėtų jums nesėkmės.

6.2. Įspraudas išskiriamas skliaustais, brūkšniais arba kableliais, pvz.:

Jam gražus tas paltas, lyg žydintys (na, kaip jie ten vadinasi, kur miške auga), lyg žydintys viržiai. Kaip sakoma (būdavo sakoma), kaimė tarp savų žmonių neapuls. Pareigūnas per 15 darbo dienų surenka būtiną informaciją ir nustato, ar tikslinga prašymą tenkinti (jo netenkinti). Laboratorijos steigėjas yra Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Muitinės departamentas). Tariamoji nuosaka turi vientisines ir sudėtines formas (žr. §940, 951–955). Užpildykite anketą (žr. 3 pav.). Jėzus ilgai ragina savo mokinius į neapykantą atsakyti meile (Lk 6, 27–35; plg. Mt 5, 43–48).

Ore – sunku patikėti – vartaliojosi, mirgėjo geltonos peteliškės. Atsistojusi prieš mažą veidroduką – didysis jau vakar su kraičiu išvežtas į Šalteikius – Grėtė dar kartą susišukuoja plaukus.

Štai ir rytoj, atsiprašome skaitytojų, dienraštis vėl neišeis. Vaivorykštė visą valandą, kiti sako net dvi, švietė virš ežero.

7. KREIPINIAI

7.1. Kreipinys, vienas ar su priklausomais žodžiais, išskiriamas kableliais, pvz.:

– *Dėde, ar namie esi? – išgirdo Gugis. Bus, mama, kitoks gyvenimas – šviesesnis, lengvesnis. Šit tavo bėroji, Juozapai! Ėsk, karvute, ėsk, margoji, žalią žolę. Gerbiamasis pirmininke, 12 straipsnio siūlyčiau nesvarstyti. Atleiskite, ponija Liucija, kad taip netikėtai pas jus įsibraunu. Oškit, žalios pušys, oškit, aukštos pušys, tiems, kurie ilsisi prie jūsų kojų. Labai sielojuosi, mano mieloji, geroji sesute, dėl tave ištikusios nesėkmės.*

7.2. Kreipinys išskiriamas kartu su antrojo asmens įvardžiais **tu, jūs, jei jie** sakinyje negali eiti veiksmu, pvz.:

Tai kur, beširdi tu, eiti man?! O kas, tingine tu, leido tau! Jau kito tokio, tu mano katinėli, niekur nerasčiau. Jūs skrynelės, jūs margosios, daugiau jūsų nedangstysiu.

8. PRIJUNGIAMIEJI SAKINIAI

8.1. Šalutinis prijungiamojo sakinio dėmuo išskiriamas kableliais, pvz.:

Jam be galo rūpėjo, kad viskas būtų padaryta laiku ir gerai. Atiduok, kas mano. Būk toks, koks nori kitiems rodytis. Lauke vis tiek vėsiu, ypač tada, kai vėjas užgauna. Kieno burna karti, tam ir medus nesaldus. Jis žinojo, apie ką kalbėti susirinkusiesiems, ir triukšmas tuoj pat nurimo. Vyras, kuris sėdėjo su kunigu pirmoje eilėje, pradėjo ploti. Kaimynas visuomet kalbėdamas lankstydavosi, lyg norėtų įtikti pašnekovui. Pamatęs, kad aš sausas kaip šakalys, milžinas tęškė piktai atgal. Laimė, kad pabėgote. Jau trys dienos, kai nieko nevalgėme. Vienas per kitą ėmė mokyti, kaip rašyti. Nedidelis miškelis, per kurį vingiavo siauras keliukas, glaudėsi prie plačios upės. Pagalvok, prieš keletą metų ar būtumei sutikęs važiuoti kartu? Iš kur pasirodė šie pusnuogiai žmonės, niekaip negalėjo suprasti.

8.2. Iš vieno prijungiamojo žodžio sudarytas šalutinis dėmuo skiriamas kableliu (arba brūkšniu), jei eina sakinio ar jo dėmens pradžioje, pvz.:

Draugas bandė paaiškinti, kad šis sapnas kitoks. Koks, jis negalėjo pasakyti.

Visiems buvo aišku, kad darbus reikia tučtuojau sustabdyti. Kaip, nė vienas iš susirinkusiųjų nežinojo.

Kada, klausiate? O ar jums nebuvo pranešta?

Misionierius iš kaimelio išvyko jau prieš gerą savaitę, o kur – vieni dievai žino.

8.3. Šalutinis dėmuo išskiriamas kartu su jį pabrėžiančiais ar aiškinančiais žodžiais arba žodžių junginiais **ypač, nebent, juoba, juolab, juo labiau, tuo labiau, būtent, vis tiek, tai yra**, pvz.:

Bematant sukilo piktžolės, ypač kur rugiai buvo iššutę. Neturiu nieko paguodžiamo ponui, nebent kad visi volyniečiai prisiekė karaliui ir karalystei. Remontas netrukus atsipirks, juolab kad salę nuomosime. Žiūrovai nenuobodžiavo, juo labiau kad rezultatas ne kartą buvo lygus. Teismo išvados yra nebeaktualios, tuo labiau kad jos negalioja atgaline tvarka. Tokie žmonės bando įsitvirtinti silpnose bendrijose, būtent kur nėra iniciatyvių žmonių ir darnios narių veiklos. Išeik, vis tiek kas tu būsi, ir

pasirodyk. Jis banke pasirodydavo prieš pat darbo pabaigą, tai yra kai darbuotojai būdavo labiausiai užsiėmę.

8.4. Vienarūšiai šalutiniai prijungiamojo sakinio dėmenys, sujungti kartojamais sudedamaisiais ar skiriamaisiais jungtukais **ir ... ir, ar ... ar, arba ... arba, nei ... nei**, atskiriami pradedant antruoju, kartojamuoju, jungtuku, pvz.:

Tiesiog gera, kad sėdi prie laužo ir kad kvepia žuviene, ir kad gali pamatyti mešką kitame upės krante, ir kad visi tave laiko draugu. Specialiųjų priemonių imamasi, kai numatoma lijundra ar kai ima šalti po atlydžio, ar kai keliai smarkiai užpustyti. Pranešti reikia, kai padaryta avarija arba kai padaryta žala dėl stichinės nelaimės, arba kai žalą padaro tretieji asmenys. Tokiose šeimose tėvai nesirūpina, ką vaikai valgys nei kuo apsirengs, nei kaip mokyklą lankys, nei kaip gyvens mokyklą baigę.

Pastaba. Vienarūšiai šalutiniai dėmenys, sujungti nekartojamais sudedamaisiais ar skiriamaisiais jungtukais **ir, ar, arba, nei**, neatskiriami, pvz.:

Reikia išsiaiškinti, koks turto mokestis ir kokia jo dalis yra neapmokestinama. Komisija turės nustatyti, kam buvo išmokėtos lėšos arba kur jos dingo, jei nebuvo niekam mokėta. Niekam nerūpėjo, kur jos išvažiavo nei kada grįš.

9. SUJUNGIAMIEJI SAKINIAI

9.1. Sujungiamųjų sakinių dėmenys, susieti: a) priešinamaisiais ir paremiamaisiais jungtukais ar jų paskirtį turinčiais žodžiais **o, bet, tačiau, tik(tai), vis dėlto, (per) tai, užtai, užtat(ai), tad, todėl** ir kt., b) jungtukų ir jungiamųjų žodžių samplaikomis **o vis dėlto, bet vis dėlto, bet užtat** ir kt., yra atskiriami kableliu (rečiau kabliataškiu), pvz.:

a) Sietynas jau aukštai iškilo, o Aušrinės vis dar nematyti. Antanukas dar nesiliauja prašyti, bet senelė medaus vis duoti nenori. Ir trečias brolis sakė eisiąs grumtis, tačiau visi jį išjuokė. Visa apylinkė tarsi susmukusi žemyn, susigūžusi, tik Aušrakalnis toks pat ramus, rimtas ir net išdidus savo pakilimu lygiuose kelių kaimų laukuose. Visi žvėrys išėjo darbo dirbti, tiktai kurmis atsiliko. Pūdyti nesupūdys, vis dėlto šienas gyvuliams bus nebe toks. Gerų žmonių ne daugiausia, tai vieną kur aptikęs negali juo atsidžiaugti. Stakta išsiviepusi įkypai, per tai durys vis praviros stovėjo. Sabaliūnas mažus vaikus mylėjo ne mažiau kaip bites, užtatai per bičkopį jisai ne tik bitėmis, bet ir vaikais būdavo aplipęs. Vakaris dėdė Jokūbas bijojo nakvoti troboj, tad pasiėmęs reikalingiausią mantą traukdavo bulvių duobių link. Jis visą rytą tysojo, nėjo į darbą, todėl man ir pikta buvo. Kad vanduo neužšaltų, ančiukas turėjo beveik be poilsio plaukyti; bet po kiekvienos nakties plotas, kur jis plaukiojo,ėjo vis mažyn ir mažyn.

b) Jam, regis, reikėtų tylėti kaip žemei, o vis dėlto nesugniūžta, kelia galvą. Nelengva apsispręsti, bet vis dėlto yra puiku turėti galimybę šiek tiek pristabdyti laiko tėkmę. Darbai buvo sunkūs, bet užtat pavalgyti dėdienė duodavo gerai.

9.2. Sujungiamųjų sakinių dėmenys, sujungti: a) kartojamais sudedamaisiais jungtukais ir jų paskirtį turinčiais žodžiais **ir ... ir, nei ... nei, čia ... čia** ir kt., b) kartojamais skiriamaisiais jungtukais **arba ... arba, ar ... ar**, yra atskiriami kableliais, pvz.:

a) Ir eina kupinos darbų dienos, ir slenka naktys, pilnos ilgesio ir svajonių. Nei upė pakilusi jo nenuplovė, nei žemė neprasivėrė ir jo nepasiėmė. Čia iš lauko pareina darbininkai, čia vakaras tuoj, čia

bulvių dar neprikasta, čia žolė kiaulėms dar nesukapota. Girtam žmogui ir ožka kaustyta, ir kraitelė groja. Šiřyt ir saulė šviesesnė, ir paukšteliai kitaip čiulba. Tavo ir galva sukta, ir širdis kieta.

b) Arba jis iš proto kraustosi, arba jis iš tikro šventasis. Arba kiemą tegu pasausina, arba tegu batus gerus duoda.

10. BEJUNGTUKIAI SAKINIAI

10.1. Bejungtukių sakinių dėmenys atskiriami kableliu, kabliataškiu, brūkšniu ar dvitaškiu. Reiškiant išvardijimą, gretinimą, priešpriešą paprastai vartojami kablelis ar kabliataškis (a), reiškiant apibendrinimą, sąlygą, laiką, nuolaidą, neatitikimą dažniau vartojamas brūkšnys (b), reiškiant aiškinimą, priežastį ir pasekmę – dvitaškis ar brūkšnys (c), pvz.:

a) Veltui meldi aušros, miršta balsas maldos, vien gailios tau ašaros krinta. Dienos trumpos, vakarai ilgi, darbo jokio nėra, valgyti nėra ko. Ylos maiše nepaslėpsi, žmonėms lūpų neužčiaupsi. Vilijai bėgti, mergaitei mylėti. Sakyti daug, klausyti nėra ko. Ankstyvasis dantis rakinėja, vėlyvasis akis krapštinėja.

Staugė prie būdų pririšti šunys, tvartuose klaikiai maurojo galvijai; virš trobų ir parko medžių skraidė gaisro apšviestos varnos, blaškėsi karveliai. Daiktų pavadinimai keliauja iš kalbos į kalbą kartu su daiktais; tuo būdu dar prieš Lietuvos valstybės susikūrimą į lietuvių kalbą yra atėjusios slavybės šilkas, stiklas, katilas ir kt.

b) Kelias išklampotas, gėlynai nesukasti ir neapsodinti, gyvatvorės neapkarpytos – visur apsileidimas, netvarka, nešvara. Padidins Vyriausybė pelno mokestį – gamintojai ims slėpti pelną. Atsipūs arkliai – vėl važiuosime. Tepk mėšlą medum – vis tiek mėšlu dvokia. Šaukiu – niekas neatsako. Rytą anksti ponas nori važiuoti į svečius – jo gerųjų arklių nėra.

c) Kumeliukas buvo tikrai gražus gyvulėlis: balta vilnelė klojo visą kūną, uodegos plaukas vijosi šilko mazgeliais. Tu kalbi teisingai: į mano kalną gali įkopti tiktai skaidrūs kaip krištolas žmonės. Tu nueik ir šeimnininkui pasakyk: darbininkai nevalgo šitokio jovalo. Mačiau ir žinau: jie per dieną juodvarniais lakioja, o naktį žmonėmis viename kalne gyvena. Jų bijota be reikalo: Jonas neatėjo nei tą, nei kitą naktį.

Jo rankos lyg titnagas – neima jų nei šaltis, nei karštis, nei drėgmė. Pagailo jam senutės – toks susirūpinęs buvo jos veidas. Elena grįžo ramesnė – tėvas tebemiegojo. Sapnavau naktį gaidį – nelaimė bus. Aš bijau šitų tavo kurtų – leisk man su rykštuke jiems užkirsti.

10.2. Sudėtinio bejungtukio sakinio dėmens atitikmeniu einantys teigimo, neigimo, sutikimo ir kitų panašių reikšmių žodžiai (**taip, ne, gerai, nieko, kaip, ką** ir pan.) atskiriami kableliu, pvz.:

Ne, aš neateisiu. Taip, aš sutinku. Gerai, sutinku su tavo pasiūlymu. Gerai, bet iš kur aš gausiu karietą? Nieko, paverks ir apsipras. Ką, negi tu nežinojai?!

III. TEKSTO SKYRYBA

11. ŽENKLAI SAKINIO GALE

11.1. Sakinio gale rašomas taškas, klaustukas, šauktukas arba daugtaškis (tai priklauso nuo sakinio prasmės ir intonacijos), pvz.:

Miškas gūdžiai švokščia, pušelės siūbuoja lyg marčios, anytos nubartos. Paukščio niekur jokio ne tik neišgirsi, bet ir nepamatysi. Šlapia, drėgna, liūdna girioje.

Kas greičiau lekia: varna ar dviratis? O gal teiktumeis pasakyti, kada žmogus darė tai, ką norėjo? Pone Antanai, tamsta važiuosi su manim? Paskolinsi man pinigų, a?

Būry, lygiuok! Nešk, ko stovi kaip prausiamas! Vaikine, žiūrėk, prieš mane neagituok! Laimingai jums naujoje vietoje!

Dėl žmogučio liemens bėdos nebuvo: sutaisė Barbora tešlos keturkampį, į vidų įdėjo obuolių, razinų, pabarstė cinamonu ir... Nežinau... Man širdin toptelėjo, kad nebegrįš...

Pastaba. Po antraštinių sakinių taškas nerašomas, pvz.:

Prašymas

Laukiniai paukščiai jau grįžta

Paveldo tvarkybos reglamentų rengimo taisyklės

Kiauro maišo nepripilsi

Priegaidės ir tono sąvoka. Lietuvių kalbos priegaidžių sistema

11.2. Sakinio galo ženklai kabutėmis skiriamos tiesioginės kalbos ir citatos sakinio pabaigoje rašomi prieš uždaromąsias kabutes, pvz.:

Į ją pažiūrėję žmonės sakydavo: „Kokia graži ir maloni mergaitė.“

Ciceronas sakė: „Įžangai reikia kuo daugiau svarumo ir kuo mažiau spindesio.“

Šiandien klausia manęs: „Kur buvai?“

Lengva pasakyti: „Kirsk sau...“

Jis dar mažas, būdavo, vaikščioja paskui mane ir vis prašo: „Tereše, uogų! Teresyte, uogų!“

12. Tiesioginė kalba

12.1. Tiesioginė kalba skiriama brūkšniais arba kabutėmis. Jei prieš tiesioginę kalbą yra įvardinių žodžių, po jų prieš tiesioginę kalbą rašomas dvitaškis. Tiesioginė kalba pradedama didžiąja raide.

12.2. Brūkšniu skiriama tiesioginė kalba pradedama nauja eilute, pvz.:

*Vaikai ėmė mėtyti į vandenį duoną ir grūdus, o jauniausias sušuko:
– Štai kita gulbė!*

Antanukas labai norėtų tą gerąjį kiškutį pamatyti, bet nežino, kur jis gyvena.
– *Bobule, o kur dabar kiškutis gyvena?*

12.3. Brūkšniais skiriamos dialogo kalbos kiekvieno veikėjo žodžiai pradedami nauja eilute, pvz.:

– *Ką čia jūs užrašėte?*
– *Ar kas negerai?*
– *Esu Milašius, o jūs sąskaitą išrašėte Milakniui...*
– *Atsiprašau!.. Pataisysim.*

12.4. Kabutėmis skiriama tiesioginė kalba po įvardinių žodžių rašoma toje pačioje eilutėje, pvz.:

Jonelis verkdamas pasakė: „Daugiau aš neisiu į darželį.“

Bet vaikas nutvėrė ją už rankos, neleidžia ir prašo: „Tėti, pasiimk mane. Aš tikrai klausysiu tavęs ir vienas niekur neisiu.“

12.5. Jei perpasakojamas dialogas, tarp kabutėmis skiriamos dviejų veikėjų kalbos rašomi brūkšniai, pvz.:

Žiūriu, ateina jo motina su mažosiomis mergikėmis... Su motina pasilikęs klausinėjo maloniai: „Be nereikalauji ko, motušėle?“ – „Dėkui, mano Kazeli, nieko nereikia... Pasilik sau... viską man atiduodi!“ – „Eikime, – sako, – motušėle, aš knygą nupirksiu.“ – „Nereikia, vaikeli... mažai bematau.“ – „Motušėle, aš tau akinius nupirksiu.“

12.6. Po tiesioginės kalbos esantys arba į tiesioginę kalbą įsiterpę autoriaus žodžiai pradedami mažąja raide. Tiesioginė kalba nuo jų skiriama brūkšniais, kurie rašomi po kitų sakiniui reikalingų ženklų: po kablelio, šauktuko, klaustuko, daugtaškio – prieš autoriaus žodžius; po taško, kablelio, dvitaškio – po autoriaus žodžių, pvz.:

– *Na, tik sakyk greičiau, – ragino Antanas.*

– *Martynai, kinkykite! – pasigirsta Viliaus balsas iš kambario.*

– *Kaipgi aš tau akis dūmiau? – nesuprato Baltaragis.*

– *Mykoliuk, aš išteku... – pagaliau tarė Severija.*

– *Bet, – kalbėjo jis, – dar lieka plati dirva privačiai iniciatyvai.*

– *Nusiramink, – ramino vyrai. – Mes tau nieko bloga nepadarysime.*

– *Teisybė, – pritarė Lankutienė ir pasiteiravo: – O Vilko Martynas?*

„Tai nelabasis džiaugiasi savo darbais“, – pagalvojo Baltaragis ir visai nusiminė.

„Kas čia dabar per žmogus?“ – spoksojo Šešelga į Girdvainį.

„Kad žinotumėt, ką aš žinau, – pamanė Karalienė, – tai jūs dar kitaip kalbėtumėt.“

„Kad taip mums tokia avelė! – pagalvojo senis. – Jai užtektų žolės, augančios prie griovio krašto.“

12.7. Kai tiesioginė kalba eina prieš autoriaus žodžius ir yra skiriama kabutėmis, jos galo ženklai (šauktukas, klaustukas, daugtaškis) rašomi prieš uždaromąsias kabutes, o kablelis – po kabučių, pvz.:

„Kur jis galėjo išeiti? Tokią naktį!“ – lyg ir stebisi motina, bet širdies gilumoje ji žino.

„Ar neims lyti?“ – pagalvojo Zenonas.

„Ką aš jai dabar sakysiu?..“ – kvaršino Vasarį įkyri mintis.

„Kaip ir mano uošvienė“, – pagalvojo Grėtė, bet ji saugojosi tai pasakyti.

13. CITATOS

13.1. Citatos išskiriamos kabutėmis. (Kai citatos išskiriamos šriftu ar kitokiu grafiniu būdu, kabutės gali būti nerašomos.)

13.1.1. Kai citatą sudaro atskiras sakinys ar keli sakiniai, po įvadinių žodžių dedamas dvitaškis, o citata paprastai rašoma toje pačioje eilutėje; ilgesnė citata gali būti pradedama nauja pastraipa, pvz.:

Dar Aristotelis rašė: „Retorika apima visas žmogaus gyvenimo sritis.“

Apie perdėtą kuklumą pasakyta taip: „Jei esi nekompetentingas ar nepasiruošęs, kaip sakaisi, kam eini kalbėti? O jei tas netiesa, kam pradėti savo kalbą melu?“

Štai koks gyvas kvieslio paveikslas:

„Savaitės viduryje į namus atėjo kvieslys kviesti į vestuves. Arklio galva ir jo paties skrybėlė buvo išpuošta margais kaspinais. <...> Jis sustojo vidury aslos įsitempęs, kaip kareivis rikiuotėje, pakėlė ranką ir pakratė lazdą, ant kurios suplevėsavo kaspiniai ir rūtos ir sutilindžiavo varpelis.“

13.1.2. Po citatų esantys ir į jas įsiterpę autoriaus žodžiai rašomi taip kaip autoriaus žodžiai prie tiesioginės kalbos (žr. 12.6), pvz.:

„Ar visuomet vaizdingas žodis geriau už neutralų?“ – svarstydamas žodžių vartosenos tikslingumą klausia J. Pikčilingis.

„Stinga išraiškos priemonės, vartok tarmybę“, – sakė Rygiškių Jonas.

„Pareina namo, – toliau rašo skaitytoja, – ir prasėdi visą laiką prie televizoriaus.“

13.2. Cituojamas eiliuotos kalbos posmas rašomas nauja pastraipa ir be kabučių arba su kabutėmis toje pačioje eilutėje (eilučių ir posmų pabaiga žymima pasviraisiais brūkšniais), pvz.:

Miškinio kūryboje plazda gyva žodžių dvasia, atklydusi iš liaudies dainų:

Kur miškeliai, pakvipę sakais,

Kur takeliai takai,

Skersai išilgai išminti...

Eilėraštyje kontrasto principu gretinami vaizdai subtiliai perteikia kontekstą: „Ar tai tu, ar maža kregždutė, / Ant pavasario delno nutūpus, / Sučiaušėjai linksma, lengvutė – / Nuskridai, pamojus sparnais. // Mūsų upės gilios ir ramios, / Medžių šakos žalios ir žemos – / Prisiglausk prie motinos žemės, / Pasipuošusios sodais jaunais.“

13.3. Citata, sudaranti autoriaus sakinio dalį, rašoma toje pačioje eilutėje ir pradedama mažąja raide, pvz.:

Pasakymas „patraukti kaltinamuoju“, vartojamas Baudžiamojo proceso kodekse, vertinamas kaip specifinis teisės kalbos pasakymas. Apie švietimo įstaigų pavadinimus taisyklių 1 punkte pasakyta, kad „juose reikia vengti nebūtinės informacijos“. Šią pažadą pakartojo apaštalas Paulius, sakydamas, kad „visi esame viena duona ir vienas kūnas“.

IV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

14. Taikant šias taisykles būtina atsižvelgti į Valstybinės lietuvių kalbos komisijos patvirtintas Pasirenkamosios skyrybos taisykles.